

Impressie van een cursus over de Efeziërsbrief

In het kader van mijn studieverlof heb ik van 31 mei t/m 2 juni een cursus gevolgd op het conferentiecentrum en seminarie HydePark van de PKN in Doorn: 'Aan de Efeziërs: Christus, de kerk, het dagelijks leven en het heelal.' Dat is een hele mond vol. De nieuwtestamentische brief aan de Efeziërs staat dan ook vol met inzichten, gedachten, perspectieven, waar je toch even voor moet gaan zitten. Dat deden we dan ook met twaalf gemeente- en ziekenhuispredikanten en een leraar, onder begeleiding van docent Theo Witkamp. Twee hoogleraren hielpen ons daarnaast op weg, prof. Geurt-Henk van Kooten uit Groningen en prof. Riemer Roukema uit Kampen. Een unieke gelegenheid om eens wat dieper op deze brief in te gaan. Er staan bekende teksten in (over de scheidsmuur die wordt afgebroken door Christus, Ef.2:14, over de wapenrusting van God, Ef.6:11, en ook de aanwijzingen hoe mannen en vrouwen, heren en slaven met elkaar moeten omgaan, Ef.5).

Als je de brief zo leest of je hoort een stukje voorlezen in de kerk, is het heel goed mogelijk dat je er op het eerste gezicht en gehoor helemaal niets van snapt. Het is een heel vol taalgebruik, je hebt te maken met woorden en beelden die op elkaar gestapeld worden en er wordt zo'n compleet vreemde wereld opgeroepen dat je al heel snel de draad kwijt raakt. Of de brief van Paulus is, is onderwerp van discussie. Tegenwoordig denken de geleerden, dat de brief niet van Paulus is, maar komt uit de school van Paulus: hij is dus geschreven door mensen die dachten in de lijn van deze apostel. Het was in die tijd heel gebruikelijk om dan je brief op naam van een bekend iemand te zetten met wie je je verwant voelde, auteursrecht is pas in de moderne tijd uitgevonden. De brief aan de Efeziërs lijkt heel sterk op de brief aan de Kolossenzen, en daarom zijn er allerlei theorieën over de onderlinge afhankelijkheid. Er wordt wel gedacht dat de brief een soort samenvatting is van de andere echte brieven van Paulus, waaraan dan vervolgens toch weer een eigen draai gegeven wordt. De Bijbel is veelkleuriger dan je vaak denkt.

Wat ik vooral heb geleerd is wat voor een brede visie de brief heeft op de kerk, de geschiedenis van de mensheid en zelfs de kosmos. Alles heeft met alles te maken. Een voor ons waarschijnlijk vreemd en veraf staand wereldbeeld wordt geschetst: God woont in de hemelsferen met Christus aan zijn rechterhand, tussen hemel en aarde is het een drukte van belang met hemelse vorsten en heersers, machten en krachten, en op aarde wonen de mensen. Die machten worden vereenzelvigd met de planeten, de planeten zijn dus bezielde. De hele kosmos is één groot levend geheel, met een hiërarchische ordening: de een staat boven de ander. (Grappig genoeg is er overigens geen onderwereld of hel). Tegenwoordig zou je zeggen dat dit hele wereldbeeld mythisch of mythologisch is, de meesten van ons denken er niet meer zo over. Dat wil niet zeggen dat dan maar de brief achterhaald is.

De teneur van de brief is dat mensen door al deze machten beheerst kunnen worden en dat mensen gevangen zijn door krachten die hen te boven gaan. De visie van deze brief is dat Christus door God boven al deze machten en krachten gesteld is, en als hoofd van de kerk de hele aardse en kosmische werkelijkheid transformeert. God wordt alles in alles, Hij vervult de hele aarde en de kosmos met zichzelf. Alles wat er is, wordt opgenomen in God, zelfs de kwade machten en krachten komen tot inkeer en stromen vol van God. Met een moeilijk woord wordt dit 'panentheïsme' genoemd: God gaat niet op in onze werkelijkheid, maar onze totale werkelijkheid - alles wat er is - wordt opgenomen in Gods volheid.

Als je dit tot je door laat dringen, gaat het je wat duizelen en lijkt het ook haaks te staan op hoe wij vaak het leven ervaren. Helemaal niet zo vervuld van God, ook weten we vaak niet wat we aan moeten met al die beelden van hemelsferen en tussenwezens, tenzij je een new-age christen bent of een esoterische spiritueel.

Maar juist daardoor kun je door zo'n brief op andere gedachten worden gebracht. Misschien hebben wij dan niet meer het idee dat er allerlei geesten en krachten en machten boven ons zweven, maar dat er dingen zijn die ons leven soms totaal kunnen beheersen - die ervaring is de meesten van ons vertrouwd. Hedendaagse machten zijn bijvoorbeeld consumptiedrift (je wordt opgejaagd om steeds meer te kopen, want zo word je gelukkig), of geldzucht (de kredietcrisis heeft laten zien

hoezeer mensen en instellingen geld boven alles laten prevaleren). Fundamentalisme is ook zo'n kwade macht: je neemt je geloof zo letterlijk en serieus dat het de dood van anderen betekent. Het is dan bevrijdend om het perspectief van de Efeziërsbrief te zien: deze wereld en deze kosmos heeft, vanuit gelovig gezichtspunt, zin en samenhang. Dat God alles in alles is en zal zijn, betekent vrijheid, scheidsmuren tussen mensen worden afgebroken, de gefragmentariseerde werkelijkheid wordt onder één hoofd gebracht: Christus.

Er kwamen nog enkele nieuwe inzichten op tafel in deze drie dagen. Het woord dat in deze brief, maar eigenlijk in het hele Nieuwe Testament, met geloof vertaald wordt (in het Grieks: *pistis*), heeft helemaal niet de lading die er vaak aan gegeven is: 'voor waar houden van leerstellingen.' Het is veel meer 'vertrouwen', je leven toevertrouwen aan iemand die je vertrouwt: God. Het betekent zeker niet dat je je denken uitschakelt. In de Efeziërsbrief, en ook bij Paulus, staat het denken, de rede, het inzicht (in het Grieks *gnosis*), gewoon naast geloof, vertrouwen. Dat geeft een verfrissende kijk op de hele discussie tussen geloof en wetenschap. Dat moet je helemaal niet als een tegenstelling zien.

Ook lazen we in en vanuit deze brief, dat je als kleine kerkelijke gemeenschap weer nieuw zelfbewustzijn kunt krijgen. Je kunt ook met een paar mensen verschil uitmaken, nog niet eens door wat je doet, maar simpelweg door er te zijn.

Er kwam nog veel meer ter tafel, maar uiteraard gingen we ook met de nodige vragen naar huis. Dat kan ook niet anders. Het geeft mijzelf in ieder geval een stimulans om weer opnieuw bezig te gaan met de boeken uit de Bijbel, samen met anderen, gemeenteleden, in kerkdiensten en in het kringenwerk. Niet omdat je moet geloven wat er allemaal staat, maar om perspectief te krijgen in een verwarrende wereld, waarbij je soms niet weet waar het te zoeken. Om weer nieuwe moed te krijgen en het leven met durf op te nemen.

We keken op een van de avonden naar een geweldige en ontroerende documentaire van de dirigent en pianist Daniel Barenboim: *Knowledge is the beginning/The Ramallah concert*. De tranen lopen je over de wangen. Samen met de inmiddels overleden Palestijnse intellectueel Edward Said heeft deze uit Joods-Russische ouders geboren Israëlische staatsburger een indrukwekkend initiatief genomen. Hij heeft een orkest gevormd met jonge musici uit Egypte, Syrië, Libanon, Jordanië, Tunesië en Israël, Joden, Arabieren en Palestijnen dus.

Muziek verbreedert en verzustert, zagen we voor onze ogen gebeuren. Hoogtepunt was een concert in Ramallah op de Westelijke Jordaanoever, waarbij Barenboim een oproep deed om de scheidsmuren tussen mensen neer te halen. Het was een perfecte moderne variant van de tekst over het afbreken van muren uit de brief aan de Efeziërs. Niet tot welk volk je behoort of tot welk ras is uiteindelijk van belang, maar dat je mens bent, wereldburger. In gelovige termen: burger van Gods vaderland. We vormen met elkaar en met de hele werkelijkheid (kosmos) in alle veelkleurigheid een eenheid: God alles in alles. Misschien tijd voor een eerherstel voor Paulus en zijn school?

Eeuwout van der Linden